

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

Кудінов Дмитро
Оліцький В'ячеслав

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Історія України

Дослідницько-експериментальний напрям

Основний рівень
1 рік навчання

Київ 2023

«Схвалено для використання в освітньому процесі»

*Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 13.12.2023
(протокол № 4)*

*Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі
та навчальним програмам за № 8.0095-2023*

Автори:

Кудінов Дмитро Валерійович — професор кафедри історії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, керівник гуртка «Історія України» Комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, доктор історичних наук, професор;

Оліцький В'ячеслав Олександрович — завідувач кафедри історії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, керівник гуртка «Історія України» Комунального закладу Сумської обласної ради — обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, кандидат історичних наук.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Важливе значення в розвитку особистості, її громадської свідомості та світогляду має вивчення історії рідної землі. Опанування цієї науки також забезпечує формування критичного мислення, аналітичних здібностей; закладає базис загальних уявлень про суспільство, право, політичне життя країни. Важливість вивчення та вироблення практичних умінь і навичок історієписання полягає в перцепції учнями поняття «минуле», сталості та неперервності еволюції людини і створених нею соціальних інститутів, формуванні прогностичних вмінь, розумінні твердження «*Historia magistra vitae est*» за умови гармонійного суспільно-політичного розвитку людства. Тематичний перелік фахових випробувань з історії значно розширився, що пов'язано як із кількісним збільшенням слухачів МАН України, так і з розширенням меж самої історіографії. Концептуальні питання регіональної та загальнонаціональної, політичної, соціальної, економічної історії й історії повсякденності України, етнології тощо стають не лише доробком досвідчених науковців, а й предметом дебютних студій юних дослідників. Нерідко у форматі Малої академії наук України виникають ядра розробки абсолютно нових для науки проблем, а випробування сил у науковій сфері учнів — членів Малої академії наук України стають першою серйозною сходинкою до вершини їх наукової кар'єри.

Амбітні завдання поступу науковця забезпечуються плідним, всеохопним вивченням різних аспектів минулого, засвоєнням теорій суспільного розвитку, визначенням і характеристикою рушійних сил суспільства, осмисленням вітчизняної й закордонної історіографії, набуттям практичних умінь застосування методів джерелознавства.

Навчальна програма «Історія України» реалізується в гуртку дослідницько-експериментального напрямку й орієнтована на роботу з учнями 8–11 класів.

Мета програми — формування у вихованців предметних (хронологічної, просторової, інформаційної, логічної, аксіологічної) і дослідницьких

(пізнавальної, практичної, творчої, соціальної) компетентностей у процесі освітньої діяльності в позашкільному соціумі.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

предметних:

хронологічної компетентності — мислити історико-хронологічно, орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляти зміни й їх тривалість у житті суспільства;

просторової компетентності — мислити геопросторово, орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;

інформаційної компетентності — мислити критично, працювати з різними джерелами інформації та формулювати історично обґрунтовані запитання;

логічної компетентності — мислити системно, виявляти взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміти множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляти їх інтерпретації;

аксіологічної компетентності — усвідомлювати власну гідність, реалізовувати свої права і свободи, поважати права та гідність інших осіб, виявляти толерантність, протидіяти проявам дискримінації;

дослідницьких:

пізнавальної компетентності — поглиблювати та засвоювати історичні знання, вивчати специфіку соціально-економічних, політичних, соціокультурних і гендерних процесів; засвоювати методологію історичного дослідження; опановувати теоретичні основи наукової діяльності, методологію наукової діяльності тощо;

практичної компетентності — розвивати навички дослідницької роботи, здатність збирати, аналізувати, інтерпретувати та використовувати різні види джерел; формувати навички історієписання;

творчої компетентності — набувати навичок написання науково-дослідницьких робіт, наукових та науково-популярних публікацій, створення презентацій положень і результатів науково-дослідницької роботи; розвивати творчу уяву, креативно мислити; віднаходити інноваційні рішення;

соціальної компетентності — формувати стійку громадянську позицію та світогляд, що ґрунтується на науковому баченні світу; дотримуватися етики наукової діяльності; виховувати повагу до загальнолюдських культурних цінностей; брати участь в охороні, збереженні матеріальних і культурних цінностей України.

Програма гуртка розрахована на один рік навчання за основним рівнем — 324 год на рік (9 год на тиждень); складається з десяти розділів, згрупованих за хронологічним принципом, і розділу, зміст якого розкриває порядок організації роботи над науковим дослідженням.

Зміст програми забезпечує формування у вихованців системного підходу до вивчення історії України, історичного мислення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, синхронізувати події і процеси історії України із всесвітньою історією. Програмою передбачено реалізацію міжпредметних зв'язків, що сприяють розвитку в учнів інтелектуальних умінь і навичок, розширюють їх ерудицію, допомагають усвідомленню необхідності застосування знань з інших предметів.

Під час навчання учні мають опанувати теоретичний матеріал з історії: від появи людини до початку ХХІ століття; удосконалити навички аналітичного й креативного мислення; навчитися здійснювати наукове дослідження за обраною темою, готувати доповіді та презентації результатів науково-дослідницької роботи.

Навчальна програма передбачає поєднання теоретичного матеріалу з практичними завданнями.

Для викладу теоретичного матеріалу та проведення практичних робіт застосовуються такі форми навчання: лекції, семінари, колоквіуми, круглі

столи, презентації, виконання творчих завдань, екскурсії, перегляд відеоматеріалів.

Використовуються такі методи навчання: інтерактивні (імітаційні, дискусія, коло ідей), пояснювально-ілюстративний (розповідь, пояснення, міркування, евристична бесіда), репродуктивний (складання конспектів, складних планів, хронологічних таблиць), проблемно-пошуковий (аналіз документів, спогадів, різновидів усної інформації, ілюстрацій), дослідницький (складання плану і тез дослідницької роботи, написання наукового тексту, оформлення списку використаних джерел і літератури, додатків). Окреме місце посідає робота з науковою літературою (критичний аналіз; написання тез, рефератів, есе, доповідей тощо); застосування новітніх інформаційних технологій і комп'ютерних засобів навчання (дистанційні, мультимедійні, веборієнтовані тощо).

На заняттях гуртка можуть застосовуватися різноманітні засоби навчання: друковані видання, наочні матеріали, вебресурси для дистанційного навчання, платформи для інтерактивної взаємодії, онлайн-музеї та віртуальні екскурсії тощо. Контролювання знань учнів здійснюється під час практичного закріплення матеріалу, захисту науково-дослідницьких робіт, участі в конференціях та олімпіадах, а також на заняттях за допомогою таких видів робіт: складання таблиць, робота з картами й документами, підготовка повідомлень, доповідей, презентацій, написання есе, виконання тестових завдань, проведення дискусії, влаштування екскурсій і перегляд документальних стрічок.

Основний рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Історична наука	3	9	12
1.1. Минуле як предмет дослідження історіософії	1	3	3
1.2. Історіографія: поняття, предмет, методологія	1	2	3
1.3. Історичне джерелознавство	1	4	6
Розділ 2. Давня історія України	5	10	15
2.1. Кам'яний вік	1	2	3
2.2. Енеоліт (мідно-кам'яний вік) і бронзовий вік	1	2	3
2.3. Кочовики в період раннього залізного віку	1	2	3
2.4. Античні держави Північного Причорномор'я	2	4	6
Розділ 3. Середньовічна історія України	15	30	45
3.1. Велике переселення народів і Україна	1	2	3
3.2. Східні слов'яни в I тис. н. е	1	2	3
3.3. Київська держава: походження, устрій, право	2	4	6
3.4. Утворення та розвиток східнослов'янської держави в IX–X ст.	1	2	3
3.5. Розквіт Київської держави	1	2	3
3.6. Поліцентричність руської державності	1	2	3
3.7. Волинсько-Галицьке князівство («держава Романовичів»)	2	4	6
3.8. Культура Київської держави	1	2	3
3.9. Походи монголів на Русь. Підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (улусу Джучі / Золотій Орді)	1	2	3
3.10. Інкorpopация українських земель до складу іноземних держав	1	2	3
3.11. Українські землі у складі Польського королівства	1	2	3

3.12. Українські землі під владою Великого князівства Литовського	1	2	3
3.13. Кримський вектор історії України	1	2	3
Розділ 4. Україна в ранньомодерний період	17	34	51
4.1. Українські землі в другій половині XVI – першій половині XVII ст. у складі Речі Посполитої	2	4	6
4.2. Українське козацтво і Запорозька Січ	1	2	3
4.3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – у першій половині XVII ст.	2	4	6
4.4. Релігійний розвиток українських земель у другій половині XIV – першій половині XVII ст.	1	2	3
4.5. Українська культура у складі Литовсько-Руської та Польської держав	1	2	3
4.6. Козацька революція середини XVII ст.	2	4	6
4.7. Україна доби Руїни	1	2	3
4.8. Україна в період гетьманування Івана Мазепи	1	2	3
4.9. Гетьманщина наприкінці XVII – XVIII ст.	1	2	3
4.10. Слобожанщина в другій половині XVII – XVIII ст.	1	2	3
4.11. Правобережжя наприкінці XVII – XVIII ст.	1	2	3
4.12. Запорозька Січ у другій половині XVII – XVIII ст.	1	2	3
4.13. Культура і церковне життя України в другій половині XVII – XVIII ст.	2	4	6
Розділ 5. Україна в імперську добу	15	30	45
5.1. Українські землі у складі Російської імперії в останній третині XVIII – першій половині XIX ст.	1	2	3
5.2. Суспільно-політичне життя Наддніпрянщини в останній третині	1	2	3

XVIII – першій половині XIX ст.			
5.3. Наддніпрянщина в другій половині XIX – на початку XX ст.: реформи й економічний розвиток	2	4	6
5.4. Наддніпрянщина в другій половині XIX – на початку XX ст.: суспільно-політичний рух	2	4	6
5.5. Російська революція 1905–1907 рр. і Україна	1	2	3
5.6. Наддніпрянщина в 1907–1914 рр.	1	2	3
5.7. Українські землі під владою Австрії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.	2	4	6
5.8. «Весна народів» у Галичині, Буковині й Закарпатті	1	2	3
5.9. Українські землі під владою Австро-Угорщини у другій половині XIX – на початку XX ст.	2	4	6
5.10. Культура України в імперську добу	2	4	6
Розділ 6. Україна в добу Великої війни та революційних трансформацій	7	14	21
6.1. Перша світова війна й українське питання	1	2	3
6.2. Українська революція: доба Центральної Ради	2	4	6
6.3. Українська революція: доба Української Держави (Гетьманат Павла Скоропадського)	1	2	3
6.4. Українська революція: доба Директорії	2	4	6
6.5. Галичина, Закарпаття, Буковина в боротьбі за незалежність	1	2	3
Розділ 7. Україна в міжвоєнний період	8	16	24
7.1. СРСР Україна в 1920-ті рр.	2	4	6
7.2. Україна в період радянської модернізації та сталінізму	1	2	3
7.3. Українські землі у складі Польщі	1	2	3
7.4. Українські землі у складі Румунії	1	2	3

7.5. Закарпаття у складі Чехословаччини. Карпатська Україна	1	2	3
7.6. Культура і духовний розвиток України міжвоєнного періоду	2	4	6
Розділ 8. Україна в період Другої світової війни	6	12	18
8.1. Україна на початковому етапі війни	1	2	3
8.2. Початок німецько-радянської війни. Окупаційний режим	2	4	6
8.3. Опір нацистським загарбникам. Український визвольний рух	2	4	6
8.4. Вигнання нацистських окупантів з України	1	2	3
Розділ 9. Україна в повоєнний період	7	14	21
9.1. Україна в 1945–1953 рр.	1	2	3
9.2. Україна в період десталінізації	1	2	3
9.3. Україна в період системної кризи СРСР	2	4	6
9.4. Відновлення державної незалежності України	1	2	3
9.5. Культура, наука, релігійне життя в Україні в 1945–1991 рр.	2	4	6
Розділ 10. Розвиток незалежної України	10	20	30
10.1. Проголошення незалежності України й процеси державотворення	1	2	3
10.2. Економічний розвиток України в 1991–2022 рр.	1	2	3
10.3. Трансформації українського суспільства	1	2	3
10.4. Політичний розвиток України в 1991–2013 рр.	1	2	3
10.5. Політичний розвиток України у 2013–2022 рр.	1	2	3
10.6. Україна на міжнародній арені	1	2	3
10.7. Російсько-українська війна 2014–2023 рр.	2	4	6
10.8. Культурні процеси, освіта, наука, релігійне життя в Україні	2	4	6

в 1991–2023 рр.			
Розділ 11. Науково-дослідницька робота	11	25	36
11.1. Робота над дослідженням	8	19	27
11.2. Презентація результатів дослідження	3	6	9
Підсумок	–	3	3
Разом	105	219	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. План роботи гуртка. Техніка безпеки. Вимоги до поведінки в закладі позашкільної освіти.

Мета і завдання вивчення історії. Міждисциплінарні зв'язки історичної науки. Історичні пам'ятки, матеріальні й культурні цінності, важливість їх охорони та збереження.

Науково-дослідницька діяльність. Академічна доброчесність. Науково-дослідницька діяльність учнів — членів МАН України.

Практична частина. Обговорення важливості вивчення історії України, охорони, збереження пам'яток історії, матеріальних і культурних цінностей.

Обрання теми дослідження. Складання плану наукової роботи.

Розділ 1. Історична наука (12 год)

1.1. Минуле як предмет дослідження історіософії (3 год)

Теоретична частина. Основні підходи до розуміння поняття «історія», його змісту (формаційний, цивілізаційний, синергетичний, світ-системний аналіз, «нова наука історії»).

Цінність історичного знання.

Особистісне та соціальне начало у творенні історії. Теорії рушійних сил історії людства.

Поняття історичного процесу. Проблема істини в історичному пізнанні.

Практична частина. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження за обраною темою.

Складання словника історичних наукових термінів.

1.2. Історіографія: поняття, предмет, методологія (3 год)

Теоретична частина. Історія, етапи її розвитку.

Історичні національні школи. Сучасні підходи до творення історичного знання.

Історіографічні джерела.

Практична частина. Предметний пошук досліджень у мережі Інтернет. Складання плану історіографічного огляду теми. Робота над повідомленнями про результати пошуку, їх обговорення.

1.3. Історичне джерелознавство (6 год)

Теоретична частина. Поняття «історичне джерело». Класифікація історичних джерел.

Спеціальні історичні дисципліни. Інтерпретація й використання історичних джерел. Джерела з історії України.

Практична частина. Виконання завдань на правильність написання бібліографічних даних. Пошук джерел з історії України, їх критичний аналіз.

Розділ 2. Давня історія України (15 год)

2.1. Кам'яний вік (3 год)

Теоретична частина. Поява людини, її еволюція та розселення. Кам'яна індустрія. Стоянки первісних людей на території України.

Перехід від привласнювальних до відтворювальних форм господарювання.

Форми соціальної організації в первісному суспільстві.

Матріархат і патріархат. Первісні форми релігії.

Первісна культура та її артефакти в Україні.

Практична частина. Робота з картою (позначення місць стоянок первісних людей в Україні в добу раннього кам'яного віку).

Складання комплементарних таблиць епох первісного ладу та знарядь праці, що з'явилися в той час.

Робота з ілюстраціями: визначення на малюнках типів гомінідів.

Перегляд і обговорення документального серіалу «Прогулянки з печерною людиною».

2.2. Енеоліт (мідно-кам'яний вік) і бронзовий вік (3 год)

Теоретична частина. Поява металургії. Поступ у виробництві й аграрній сфері.

Приручення коня.

Перший суспільний поділ праці. Формування землеробських і скотарських регіонів України.

Археологічні культури періоду енеоліту (мідно-кам'яного віку) та бронзового віку. Трипільська культура.

Етногенез європейських народів.

Практична частина. Ідентифікація типів кераміки за гончарним посудом трипільців.

Робота над версіями тлумачення зображень на кераміці трипільців, висування власних гіпотез.

2.3. Кочовики в період раннього залізного віку (3 год)

Теоретична частина. Кочові племена Півдня України: кіммерійці, скіфи, сармати. Експансія кіммерійців і скіфів у Закавказзі та на Близькому Сході.

Праслов'янські народи та їх відносини зі Степом. Релігія та культура народів Північного Причорномор'я.

Практична частина. Робота з літературою, виступ із доповіддю про результати. Визначення аналогії між божествами скіфського і грецького пантеонів.

2.4. Античні держави Північного Причорномор'я (6 год)

Теоретична частина. Грецька колонізація та поширення античної цивілізації в Північному Причорномор'ї.

Полісні демократії. Боспорське царство.

Держава Мітрідата VI Євпатора.

Римська присутність у Північному Причорномор'ї. Культурна інвазія давніх греків і римлян.

Практична частина. Складання словника елліномовних термінів, що стосуються періоду грецької колонізації Північного Причорномор'я.

Робота з джерелами, в яких йдеться про закономірності та особливості розвитку людського суспільства в окреслений період, їх критичний аналіз, представлення результатів у формі доповіді.

Розділ 3. Середньовічна історія України (45 год)

3.1. Велике переселення народів і Україна (3 год)

Теоретична частина. Готське заселення України. Держава остготів.

Гунська навала.

Тюркські кочовики Євразії та їх присутність у Північному Причорномор'ї: Тюркський каганат, Аварський каганат, Велика Булгарія, Хазарський каганат: становлення та розширення території каганату, особливості державно-політичного устрою, салтівсько-маяцька культура в Україні.

Розселення слов'ян.

Практична частина. Робота з літературою для з'ясування історичних, економічних, соціальних передумов переселення народів.

Написання тез до повідомлення, їх аналіз.

Робота з картою (позначити розселення на території України германських племен, гунів і тюркських народів), обговорення результатів роботи.

3.2. Східні слов'яни в I тис. н. е. (3 год)

Теоретична частина. Теорії походження слов'ян. Проблема визначення прабатьківщини слов'ян.

Економічний поступ і зміни в соціальному устрої східних слов'ян. Військова демократія.

Перехід від племінних союзів до племінних князівств.

Археологічні культури слов'ян в Україні. Зарубинецька культура. Черняхівська культура. Київська культура. Пеньківська культура. Празько-Корчацька культура. Волинцівська культура. Роменська культура. Культура типу Лука-Врублевецька.

Культура і духовний світ слов'ян.

Практична частина. Робота з джерелами: пошук реалістичних історичних і географічних свідчень, невідповідностей у текстах арабських географів.

Опрацювання наукової літератури для визначення військово-політичної ролі слов'ян у добу раннього Середньовіччя в Східній Європі за візантійськими даними.

3.3. Київська держава: походження, устрій, право (6 год)

Теоретична частина. Теорії походження Київської держави: норманська, антинорманська, хозарська.

Особливості розвитку феодалізму за часів Русі-України.

Державний устрій: інститут князівської влади, снем, боярська рада, віче. Правова система: звичаєве право, Номоканон, «Руська правда» та її редакції. Судова система.

Практична частина. Робота з інформаційними джерелами: визначення особливостей політичного, економічного та культурного розвитку Русі-України, їх критичний аналіз. Робота над рефератом.

Розроблення порівняльної таблиці норманської, антинорманської та хозарської теорій походження Русі-України. Добирання аргументацій до них із посиланнями на матеріали середньовічних письмових джерел.

3.4. Утворення та розвиток східнослов'янської держави в IX–X ст. (3 год)

Теоретична частина. Етапи формування Київської держави. Правління князя Аскольда.

Об'єднання східнослов'янських племен довкола Києва в роки правління князів Олега й Ігоря.

Правління княгині Ольги.

Зовнішня експансія Русі-України в часи правління князя Святослава Ігоровича.

Практична частина. Виконання тестових завдань.

Робота з науковою літературою за темою, обговорення розвитку історичних подій часів Русі-України.

3.5. Розквіт Київської держави (3 год)

Теоретична частина. Правління князя Володимира Великого: перша міжкнязівська міжусобиця, відновлення військової могутності держави й запровадження удільного устрою, хрещення Русі-України.

Правління князя Ярослава: друга міжкнязівська міжусобиця, кодифікація руського права, династична реформа, шлюбна дипломатія та воєнні кампанії.

Практична частина. Оцінювання внеску в розвиток руської державності великих князів київських за «Повістю минулих літ».

Складання словника термінів за текстами визначних оригінальних пам'яток української писемності «Руська правда», «Слово о полку Ігоревім», «Моління Данила Заточника», «Києво-Печерський патерик». Написання есе, їх аналіз.

3.6. Поліцентричність руської державності (3 год)

Теоретична частина. Еволюція феодальних відносин і посилення процесів децентралізації Русі-України.

Правління Ярославичів і Мономаховичів. Князівські війни середини XII ст.

Половецька небезпека та воєнні кампанії проти кочовиків. Розвиток сільського господарства, ремесел і торгівлі.

Вотчинні господарства: права власності, розміри, апарат управління.

Соціальні групи населення.

Практична частина. Визначення свідчення існування вотчинних господарств у давньоруських грамотах. Складання таблиць про воєнні події.

3.7. Волинсько-Галицьке князівство («держави Романовичів») (6 год)

Теоретична частина. Прикарпаття і Волинь у XII ст.: гуртування південно-західних руських земель Володимиром і Мстиславом, особливості суспільно-політичного устрою Галичини і Волині.

Волинсько-Галицьке князівство Романа Мстиславича. Міждинастична боротьба за Галичину.

Правління князя Данила Романовича та його нащадків.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Визначення свідчення про історію Галичини та Волині на основі зарубіжних письмових середньовічних джерел.

Інтерактивна вправа «Асамблея» (критичний аналіз політичної діяльності князів). Написання тез до виступів про значення Волинсько-Галицького князівства для консолідації й усвідомлення самобутності українців.

3.8. Культура Київської держави (3 год)

Теоретична частина. Народні та цивілізаційні засади культури Русі-України.

Освіта і писемність. Давньоруська література. Наукова думка. Мистецтво та художні промисли. Архітектура.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: складання описів архітектурних споруд часів Русі-України (стиль, кладка, архітектурні терміни).

Написання доповідей, їх аналіз. Визначення стилевих прийомів і типів ювелірних прикрас Русі-України (зернь, скань, фініфть, барми, колти тощо).

Аналіз впливу мистецької спадщини Русі-України на сучасну українську культуру.

3.9. Походи монголів на Русь. Підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (улусу Джучі / Золотій Орді) (3 год)

Теоретична частина. Формування Монгольської імперії (улусу Джучі / Золотої Орди) та збільшення улусу Джучидів.

Битва на Калці.

Походи монголів на Русь-Україну та їх наслідки.

Створення Золотоординської держави й підпорядкування їй руських земель.

Опір монгольському пануванню. Золотоординські міста Півдня України (Нижнього Подніпров'я).

Практична частина. Огляд, аналіз картин, що відображають боротьбу жителів Русі-України проти монгольської навали.

Робота з літературою для визначення наслідків золотоординського іга на українських землях, аналіз результатів. Порівняльний аналіз монгольської навали і російсько-української війни (2014–2023 рр.).

3.10. Інкорпорація українських земель до складу іноземних держав (3 год)

Теоретична частина. Занепад руської державності в межах сучасної України та зміна геополітичної ситуації в Східній Європі у XIV ст.

Входження руських земель до складу Польського королівства. Литовська експансія на українських землях.

Закарпаття у складі Угорського королівства. Буковина у складі Молдавського князівства.

Приєднання Чернігово-Сіверщини до складу Великого князівства Московського.

Практична частина. Робота з літературою, написання тез до виступу. Складання хронологічної таблиці. Інтерактивна вправа («синтез думок») «У складі іноземних держав: внутрішні зміни і нові правові норми». Аналіз сучасних геополітичних концепцій, складовою яких є територіальні претензії до України.

3.11. Українські землі у складі Польського королівства (3 год)

Теоретична частина. Польсько-литовська боротьба за українські землі в другій половині XIV ст.

Доменіальний статус Галичини та її володарі. Приєднання Галичини до Малої Польщі: впровадження воєводського адміністративно-територіального устрою, поширення права Малої Польщі, набуття галицькими феодалами прав шляхти.

Українсько-польське співіснування: полонізація, поширення католицизму, втрата українським дворянством національних орієнтирів, європеїзація освіти, культури та громадської свідомості.

Практична частина. Робота з творами С. Оріховського-Роксолана для підтвердження формули «Gente Ruthenus, natione Polonus».

Написання тез до виступу, представлення й обговорення виступу.

3.12. Українські землі під владою Великого князівства Литовського (3 год)

Теоретична частина. Особливості литовського панування. Литовсько-руська державність. Ольгердовичі на князівських столах в Україні. Кревська

унія і громадянська війна у Литві. Правління князя Вітовта й українські землі. Ліквідація Волинського та Київського князівств. Православна церква у Великому князівстві Литовському.

Практична частина. Виконання тестових завдань за темою. Робота з літературою для визначення причин і наслідків політичного, економічного і культурного спаду в Україні, складання таблиці за результатами роботи.

3.13. Кримський вектор історії України (3 год)

Теоретична частина. Держави Кримського півострова в XIV–XV ст. Децентралізація Золотої Орди і утворення Кримського ханства. Вторгнення Османської імперії на Північне Причорномор'я і встановлення васалітету Криму.

Паразитарний тип економіки ханства. Кримсько-литовсько-московські відносини.

Практична частина. Робота з картою: позначити розташування Мангупу, Фуни, Солдаї, Боспору, Інкерману, Солхату. Аналіз суспільного устрою в державах Кримського півострова, складання таблиці про спільне й відмінне.

Розділ 4. Україна в ранньомодерний період (51 год)

4.1. Українські землі в другій половині XVI — першій половині XVII ст. у складі Речі Посполитої (6 год)

Теоретична частина. Польсько-литовські союзи до 1569 р. Люблінська унія та її наслідки.

Селяни та їх становище. Фільваркові господарства і покріпачення українського селянства. Сільське господарство й інтеграція аграрного сектора у світовий ринок.

Розвиток міст, ремесел і промислового виробництва. Податкова система.

Практична частина. Складання порівняльної таблиці «Українські землі під владою Литви та Польщі».

Складання таблиці податків із населення. Інтерактивна вправа («мозковий штурм») «Польсько-литовська доба: посилення влади польських феодалів над українським населенням».

4.2. Українське козацтво і Запорозька Січ (3 год)

Теоретична частина. Причини та умови зародження козацтва. Участь козацьких ватаг у протистоянні християнського й мусульманського світів у Дикому Полі.

Створення Запорозької Січі.

Структура органів влади й соціальний устрій козацької республіки. Звичаї, традиції та повсякденне життя козаків. Доба морських (героїчних) походів козаків.

Практична частина. Робота з картою (визначення місць розташування запорозьких січей до 1648 р.). Інтерактивна вправа («синтез думок») «Запорозька Січ: особливості військового, політичного й адміністративного устрою». Написання есе. Обговорення впливу утворених демократичних традицій та інституцій на політичні процеси в сучасній Україні.

4.3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI — у першій половині XVII ст. (6 год)

Теоретична частина. Збройні конфлікти в Наддніпрянщині. Зміцнення ролі козацтва та його участь в українсько-польському протистоянні.

Повстання під проводом Криштофа Косинського (1591–1593), Северина Наливайка (1594–1596), Марка Жмайла (1625), Тараса Федоровича (Трясила) (1630–1631), Івана Сулими (1635), Павла Бута, Якова Острянина та Дмитра Гуні (1637–1638).

«Ординація Війська Запорозького реєстрового, що перебуває на службі Речі Посполитої».

Практична частина. Пошук, аналіз інформації про козацько-селянські повстання наприкінці XVI — у першій половині XVII століття. Робота з

картками: опис подій і зображення лідера руху. Причини й наслідки збройних конфліктів у Наддніпрянщині. Інтерактивна вправа «Асамблея» (аналіз козацько-селянських повстань).

4.4. Релігійний розвиток українських земель у другій половині XIV — першій половині XVII ст. (3 год)

Теоретична частина. Православна церква на українських землях у період панування Польського королівства й Великого князівства Литовського: втрата статусу державної релігії, патронат світських можновладців, Флорентійська унія та її наслідки, Київська митрополія.

Наростання кризових явищ у православній церкві на українських землях у XVI ст. Берестейська унія та її наслідки.

Православна й унійна (греко-католицька) церкви в 1600–1640 рр. Реформаційні рухи в Україні.

Контрреформація.

Практична частина. Читання листів Івана Вишенського до української громадськості, обговорення актуальних питань, які порушує автор. Написання повідомлень про реформаційні рухи в Україні, їх аналіз і редагування.

4.5. Українська культура у складі Литовсько-Руської та Польської держав (3 год)

Теоретична частина. Освіта. Парафіяльні, монастирські, братські школи, єзуїтські колегіуми. Острозька слов'яно-греко-латинська школа й Київська (Києво-Могилянська) колегія.

Літописання й література. Образотворче мистецтво. Архітектура. Музика й театр.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: авторство демонстрованих ікон і картин. Робота над повідомленням «Роль освіти й наукових знань для розвитку української культури у складі Литовсько-Руської та Польської держав».

4.6. Козацька революція середини XVII ст. (6 год)

Теоретична частина. Передумови й причини козацької революції. Біографія Б. Хмельницького.

Повстання на Січі та військова кампанія 1648 р. Соціальні й політичні зміни в Україні. Формування державних органів влади Гетьманщини.

Воєнна кампанія 1649 р. Зборівський мир. Битва під Берестечком. Білоцерківський мир. Воєнні дії в 1652–1653 рр. Українсько-московський договір 1654 р. й встановлення московського протекторату. Військове протистояння в Україні в 1654–1657 рр.

Практична частина. Робота з документами: у листуванні Хмельницького й польських державців слід віднайти підтвердження раціональних пропозицій Б. Хмельницького щодо припинення українсько-польського конфлікту. Обговорення результатів: інтерактивна вправа «Крісло автора». Онлайн-екскурсія (резиденція Б. Хмельницького, Запорозька Січ).

4.7. Україна доби Руїни (3 год)

Теоретична частина. Гетьманування Івана Виговського. Гадяцький трактат і московсько-українська війна. Лівобережна Україна в 1659–1687 рр.: звуження автономії українських земель, похід Яна II Казимира на Лівобережжя, антимосковські повстання та промосковські виступи, стабілізація суспільно-політичного життя краю в роки гетьманування Івана Самойловича. Правобережна Україна в 1659–1683 рр.: економічний занепад краю, спроби гетьмана Петра Дорошенка об'єднати Правобережну й Лівобережну частини України.

Османська навала на Правобережжя та ліквідація залишків української державності в регіоні.

Практична частина. Складання, аналіз хронологічної таблиці. Робота з джерелами: виявлення й аналіз пунктів Переяславських, Московських, Глухівських, Конотопських, Коломацьких і Решетилівських статей, щодо звуження автономії України.

4.8. Україна в період гетьманування Івана Мазепи (3 год)

Теоретична частина. Прихід до влади Івана Мазепи. Боротьба гетьмана з претендентом на булаву Петриком. Внутрішня політика: створення значкового товариства, розбудова війська, переслідування інтересів козацької старшини, сприяння розвитку освіти й благодійництво. Походи українських військ на пониззя Дніпра й Азов. Північна війна й Україна: участь гетьманських військ у кампаніях у країнах Балтії та Польщі. Переговори Івана Мазепи й шведського короля Карла XII. Шведський наступ в Україні та перехід Мазепи на бік Карла XII.

Розкол українського суспільства.

Контрзаходи Петра I: інформаційна війна, спалення Батурина. Полтавська битва й шведська катастрофа. Українська політична еміграція.

Практична частина. Робота з картою: визначення місця участі козацьких військ у воєнних кампаніях — походах, битвах, облогах фортець. Дискусія «Іван Мазепа: сучасне бачення дій гетьмана, спрямованих на суверенізацію України».

4.9. Гетьманщина наприкінці XVII — XVIII ст. (3 год)

Теоретична частина. Соціально-економічний розвиток Лівобережжя. Гетьманування Івана Скоропадського. Спроби Павла Полуботка відстояти автономні права України. Перша Малоросійська колегія. Гетьманування Данила Апостола. Правління гетьманського уряду.

«Золота осінь» української державності.

Друга Малоросійська колегія й остаточна ліквідація державності українських земель.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: розрізнення зображень гетьманів України, правильне найменування головних творів українських живописців XVIII ст., означення елементів військового спорядження за картинами Іллі Рєпіна із зображенням українських козаків. Написання есе про «золоту осінь» української державності, їх аналіз.

4.10. Слобожанщина в другій половині XVII — XVIII ст. (3 год)

Теоретична частина. Три хвилі еміграції українців на схід і створення слобідських козацьких полків.

Соціально-економічний розвиток краю. Особливості адміністративного й військового устрою Слобожанщини.

Народні рухи на території Слобожанщини. Участь слобожан у війнах Московського царства та Російської імперії.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: визначити відповідність однострою козаків із полками, до яких вони належали.

4.11. Правобережжя наприкінці XVII — XVIII ст. (3 год)

Теоретична частина. Соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток краю: наростання кризових явищ в економіці й суспільних відносинах, етнічна та конфесійна конфронтація.

Війна Священної ліги проти Османської імперії 1682–1699 рр. і відновлення польської юрисдикції над Правобережжям.

Козацький полковий устрій Правобережжя наприкінці XVII ст. Спроби скасувати полковий устрій і розгортання Паліївщини. Опришківський і гайдамацький рухи. Коліївщина.

Барська конфедерація та боротьба з нею.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Робота з літературою, складання таблиці «Козацький полковий устрій Правобережжя наприкінці XVII століття».

4.12. Запорозька Січ у другій половині XVII — XVIII ст. (3 год)

Теоретична частина. Економічний розвиток території Коша.

Політичне значення Січі у складі Гетьманщини. Конфлікти січовиків із гетьманським і царським урядами. Олешківська Січ та Нова Січ.

Адміністративно-територіальні зміни Запорозької Січі. Кошовий отаман Петро Калнишевський. Ліквідація Січі.

Українське козацтво на уламках Запорозької Січі. Еміграція українців на Кубань.

Практична частина. Складання хронологічної таблиці, її аналіз.

4.13. Культура і церковне життя України в другій половині XVII — XVIII ст. (6 год)

Теоретична частина. Розвиток освіти. Києво-Могилянська колегія (академія). Львівський університет.

Світоглядні зміни в літературі та художньому мистецтві України. Література й усна народна творчість. Образотворче мистецтво. Григорій Стеценко. Музика. Максим Березовський і Дмитро Бортнянський.

Архітектура.

Підпорядкування української церкви Московському патріархатові.

Наступ на православ'я в Речі Посполитій. Зміцнення позицій греко-католицької церкви.

Практична частина. Робота з науковою літературою, написання тез до повідомлення, їх аналіз і редагування. Представлення, обговорення повідомлень. Перегляд художніх творів, прослуховування музичних творів, їх обговорення.

Розділ 5. Україна в імперську добу (45 год)

5.1. Українські землі у складі Російської імперії в останній третині XVIII — першій половині XIX ст. (3 год)

Теоретична частина. Розширення меж Російської імперії на південному заході й адміністративно-територіальні зміни на українських землях.

Наполеонівські війни й Україна.

Україна у воєнних конфліктах Російської імперії: Російсько-турецька війна 1828–1829 рр., придушення Угорського повстання, Кавказька і Кримська війни.

Соціально-економічний розвиток Наддніпрянщини: сільське господарство, промисловість, інтеграція України з всеросійським ринком, загострення кризи кріпацтва і початок занепаду поміщицького землеволодіння.

Практична частина. Робота з картою: позначення адміністративно-територіальних змін на території нинішньої України, що відбулися під час ліквідації автономії Гетьманщини, приведення українських земель до загальноімперського стандарту внаслідок поділу Речі Посполитої та змін після російсько-турецьких воєн другої половини XVIII ст.

5.2. Суспільно-політичне життя Наддніпрянщини в останній третині XVIII — першій половині XIX ст. (3 год)

Теоретична частина. Масонські ложі. Декабристський рух. Польський визвольний рух.

Кирило-Мефодіївське братство.

Народні виступи: дії загонів Семена Гаркуші й Устима Кармалюка. Повстання військових поселенців. Повстання в Севастополі в 1830 р.

Польське визвольне повстання 1830–1831 рр. Виступи проти інвентарних правил на Правобережжі.

Київська козаччина. Похід у Таврію за волею. Робітничий рух.

Практична частина. Робота з джерелами: аналіз положень програмових і статутних документів Кирило-Мефодіївського товариства — «Закону Божого», «Книги буття українського народу», «Статуту», «Записок» Василя Білозерського — для з'ясування реалістичності й утопічності поглядів членів товариства на майбутнє України. Створення мультимедійної презентації про суспільно-політичне життя Наддніпрянщини.

5.3. Наддніпрянина в другій половині XIX — на початку XX ст.: реформи й економічний розвиток (6 год)

Теоретична частина. Передумови й причини ліквідації кріпацтва та проведення реформ щодо модернізації російського суспільства: український вимір.

Умови й особливості реалізації селянської реформи. Реформа місцевого самоуправління, фінансова, судова, військова, освітня реформи.

Розвиток секторів економіки після 1861 р. Індустріалізація. Фінансова реформа Вітте. Банківська сфера.

Утворення й розвиток монопольного капіталу. Проникнення іноземного капіталу.

Практична частина. Робота з контурною картою: визначення основних залізничних магістралей на території України, побудованих у другій половині XIX ст.

Робота з джерелами: ознайомлення з основними положеннями реформи середньої освіти 1871 р., критичний аналіз.

Складання основних тез змісту навчально-виховної діяльності школи пореформеного періоду.

5.4. Наддніпрянина в другій половині XIX — на початку XX ст.: суспільно-політичний рух (6 год)

Теоретична частина. Російський опозиційний рух на українських землях: організаційне оформлення земсько-ліберальної опозиції, ходіння в народ, народництво, перші робітничі організації, марксизм.

Єврейський національний рух: єврейські погроми й загострення «єврейського питання», єврейська міграція з України, сегментація єврейського національного руху, Бунд та інші політичні партії єврейського населення.

Кримськотатарський національний рух.

Український національно-визвольний рух: хлопомани, громадівський рух, Братство тарасівців, Загальноукраїнська безпартійна організація, українські партії.

Практична частина. Робота з джерелами: читання й обговорення уривків зі спогадів діячів українського національно-визвольного руху початку ХХ століття для визначення ролі українських партій у роздмухуванні соціальної революції на Наддніпрянщині, формуванні автономістської повістки українського питання.

Написання есе, їх аналіз і редагування.

5.5. Російська революція 1905–1907 рр. і Україна (3 год)

Теоретична частина. Загострення політичної кризи в Російській імперії: економічна криза 1900–1903 рр., її наслідки, Полтавсько-харківське повстання, робітничий рух, російсько-японська війна.

Народний рух у 1905–1907 рр.: страйковий рух робітництва, селянський рух, учнівський рух і рух службовців, збройні виступи в промислових центрах України, опір єврейським погромам.

Діяльність політичних партій. Думські виборчі перегони. Українська парламентська громада.

Практична частина. Інтерактивна вправа («інтерв'ю») «Думські виборчі перегони та їх наслідки».

5.6. Наддніпрянщина в 1907–1914 рр. (3 год)

Теоретична частина. Третьочервневий переворот. Дуалістична монархія. Посилення політичної реакції.

Специфіка проведення думських виборів у 1907 та 1912 рр. Столипінська аграрна реформа. Економічний розвиток українських земель.

Суспільство напередодні Першої світової війни.

Практична частина. Робота з літературою за темою. Дискусія «Столипінська аграрна реформа: причини й наслідки».

5.7. Українські землі під владою Австрії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. (6 год)

Теоретична частина. Адміністративно-територіальний устрій західноукраїнських земель після Першого поділу Речі Посполитої.

Національна політика Габсбургів. Реформи Марії Терезії і Йосифа II. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель. Піднесення національного руху: діяльність Клерикального товариства та Руської трійці. Опришківський рух. Повстання буковинських селян під проводом Лук'яна Кобилиці. Галицьке повстання 1846 р.

Практична частина. Робота з літературою для складання таблиці реформ (дата започаткування, назва акта, зміст, наслідки) у військовій, судовій, релігійній, фіскальній, економічній, аграрно-селянській сферах, проведених Марією Терезією і Йосифом II. Написання, представлення, обговорення доповіді про піднесення національного руху.

5.8. «Весна народів» у Галичині, Буковині й Закарпатті (3 год)

Теоретична частина. Наростання революційної кризи в Європі, початок революції в центральноевропейських країнах.

Початок революційних трансформацій у Галичині: демократичні маніфестації, польський національний рух і утворення Центральної Ради Народової, український національний рух і утворення Головної Руської Ради та її регіональних відділень.

Діяльність Головної Руської Ради на культурній ниві. Руський собор. Слов'янський конгрес. Вибори до рейхстагу й українське представництво в ньому.

Скасування панщини.

Львівське збройне повстання. Селянський рух у Буковині. Визвольні змагання українців Закарпаття.

Формування Батальйону руських гірських стрільців.

Значення «весни народів» для національного відродження на західноукраїнських землях.

Практична частина. Обговорення статті І. Франка про львівське повстання 1848 р. Написання, редагування виступу про національне відродження на західноукраїнських землях.

5.9. Українські землі під владою Австро-Угорщини в другій половині XIX — на початку XX ст. (6 год)

Теоретична частина. Післяреволюційні адміністративні зміни в Галичині. Соціально-економічний розвиток краю: «комора економічних абсурдів», залізничний транспорт, аграрні відносини, еміграція, кооперація, промисловість і торгівля, формування робітничого класу, трансформації селянства.

Робітничий і селянський рух. Епоха Голуховського. Представництво українців у Галицькому сеймі та рейхстазі. Конституція 1867 р. Цислейтанія та Транслейтанія.

Полонофільство, москвофільство й українофільство. Народна рада.

Українські партії Західної України. Боротьба за загальне виборче право. Українські парламентарі в рейхстазі.

Практична частина. Виконання тестових завдань «Визначення авторів за світлинами». Робота з текстами політичного змісту. Написання анотації до обраної статті, її аналіз і редагування змісту.

5.10. Культура України в імперську добу (6 год)

Теоретична частина. Російський, німецький, польський, мадярський світи й українські культурні перспективи.

Піднесення української культури модерну: «Історія русів», харківські романтики, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, «Основа», Євангеліє українською, українська абетка.

Царська мовна політика й українське слово.

Галичина — український П'ємонт: «теплий клімат» для національної культури та можливості її реалізації.

Література й видавнича справа. Журналістика. Образотворче мистецтво. Музика і театр. Кіномистецтво. Архітектура. Етнографічні розвідки. Освіта. Наука. Преса.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: розрізнення за світлинами визначних архітектурних об'єктів України імперської епохи, творів майстрів живопису тощо. Написання виступу, аналіз і редагування змісту. Порівняльний аналіз царської мовної політики, мовної політики Радянського Союзу та Росії на тимчасово окупованих територіях України (після 2014 р.).

Розділ 6. Україна в добу Великої війни та революційних трансформацій (21 год)

6.1. Перша світова війна й українське питання (3 год)

Теоретична частина. Протиріччя імперіалістичних таборів і плани розтину українських земель. Театри воєнних дій на території України.

Російська окупація Галичини та Буковини. Національний рух і репресії проти українства.

Загострення економічної та політичної кризи в Російській імперії: українські приклади.

Практична частина. Робота з картою: визначення змін у розгортанні воєнних дій на території України в 1914, 1915, 1916, 1917 рр.

6.2. Українська революція: доба Центральної Ради (6 год)

Теоретична частина. Лютнева революція та її відгомін у Києві. Утворення Української Центральної Ради.

Організація національного руху в Наддніпрянщині. I та II Універсали Центральної Ради. Українсько-російські відносини. Діяльність проурядових структур, рад, Генерального Секретаріату.

Кримськотатарський національний рух.

Жовтневий переворот і захоплення влади в Києві Центральною Радою. III Універсал. Перша російсько-українська війна. Більшовицька окупація України.

Мирний договір УНР із Центральними державами в Брест-Литовську. Вигнання більшовиків з території УНР.

Революційні процеси в березні 1917 — квітні 1918 рр. у Криму. Державотворча діяльність УЦР узимку й навесні 1918 р.

Українські визвольні змагання 1917–1921 рр.

Практична частина. Складання хронологічної таблиці «Українська революція 1917–1921 рр.». Визначення на контурній карті меж Наддніпрянщини, на яку поширювалася влада Української Центральної Ради. Визначення та обговорення спричинених переворотом проблем у державі. Обговорення більшовицької окупації та повномасштабної збройної агресії Росії проти України (2022 р.).

6.3. Українська революція: доба Української Держави (Гетьманат Павла Скоропадського) (3 год)

Теоретична частина. Переворот 29 квітня 1918 р. «Закони про тимчасовий державний устрій». Внутрішня політика Гетьманату: інститути влади, судова реформа, Державна варта, реформування збройних сил, аграрне питання, освіта, наука та культура.

Активність Української Держави на міжнародній арені. Переговори між РСФРР і Українською Державою.

Український національно-державний союз, Український національний союз. Ліва радикальна опозиція. Виступи проти окупаційних військ і Гетьманату.

Грамота Павла Скоропадського 14 листопада 1918 р. Антигетьманське повстання і зречення П. Скоропадського. Перший Кримський крайовий уряд.

Українсько-кримські відносини.

Практична частина. Інтерактивна гра «Історичний калейдоскоп». Робота з літературою, складання плану виступу; виступи й обговорення.

6.4. Українська революція: доба Директорії (6 год)

Теоретична частина. Відновлення УНР. Внутрішня та зовнішня політики УНР за Директорії.

Друга російсько-українська війна.

УСРР: особливості державного й соціального устрою. Воєнний комунізм. Другий Кримський крайовий уряд. Денікінський режим на теренах України.

Відновлення збройної експансії більшовицької Росії та окупація теренів УНР.

Антибільшовицький повстанський рух і воєнні акції УНР влітку 1919 — на початку 1920 рр. Перший зимовий похід.

Повстанські рухи. Революційна повстанська армія Нестора Махна. Війна УНР в союзі з Польщею проти більшовицької Росії. Війна Радянської Росії проти Російської армії барона Врангеля.

Другий зимовий похід і Холодноярська республіка.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Здійснення контент-аналізу опублікованих листівок більшовиків і білогвардійців, українських партій та урядів із фондів Державного архіву.

6.5. Галичина, Закарпаття, Буковина в боротьбі за незалежність (3 год)

Теоретична частина. Розпад Австро-Угорщини. Листопадовий зрив і початок польсько-української війни.

Проголошення Західноукраїнської народної республіки. Внутрішня та зовнішня політики ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР.

Втручання Антанти в польсько-українську війну. Українське питання на Паризькій мирній конференції. Чортківська офензива й польська окупація ЗУНР. УГА в боях на боці УНР, Добровольчої армії та Радянської Росії.

Практична частина. Перегляд, обговорення фільму «Легіон: хроніки УГА».

Розділ 7. Україна в міжвоєнний період (24 год)

7.1. Совєтська Україна в 1920-ті рр. (6 год)

Теоретична частина. УСРР у складі радянської федерації. УСРР на міжнародній арені. Адміністративно-територіальні перетворення в УСРР. Політика українізації й коренізації. Культурна революція. Внутрішня партійна боротьба й формування тоталітарної системи.

Голод 1921–1923 рр. і перехід на нову економічну політику. Заміна продрозкладки продподатком.

Совєтський ринок: госпрозрахунок, трести, оренда, роздрібна торгівля, дрібний та середній бізнес, концесії. Успіхи промислового й сільськогосподарського розвитку.

Реалізація плану електрифікації.

Криза нової економічної політики.

Практична частина. Робота з картами: оцінювання територіальних змін на українських землях протягом 1919–1939 рр., порівняння території УРСР з етнічними межами української нації.

Визначення на карті основних центрів індустріалізації совєтської України. Визначення меж, охоплених голодом 1921–1923 рр. і 1932–1933 рр.

Робота з джерелами: аналіз текстів перших радянських конституцій УСРР / УРСР для виявлення відповідності декларацій реаліям.

7.2. Україна в період совєтської модернізації та сталінізму (3 год)

Теоретична частина. Індустріалізація: сутність, фінансові джерела, планування. П'ятирічки. Стаханівський рух. Економічні й соціальні наслідки індустріалізації.

Колективізація і кампанія з розкуркулення. Голодомор 1932–1933 рр. — геноцид українського народу. Завершення формування тоталітарного ладу.

Конституція УРСР / УСССР 1937 р. Українська совєтська державність у 1930-ті рр. Сталінські репресії: причини, форми, масштаби, виконавці, об'єкти

переслідування. ГУТАБ (Головне управління виправно-трудових таборів, трудових поселень і місць ув'язнення).

Крим у міжвоєнний період.

Практична частина. Стисла реконструкція суду над Спілкою визволення України. Захист обвинувачених, осуд злочинів сталінського режиму. Голодомор 1932–1933 рр.: робота з архівними документами, читання статей і свідчень очевидців, обговорення результатів, написання есе. Написання анотації до обраної статті, її аналіз і редагування змісту. Спогади про Голодомор як геноцид українського народу в українських сім'ях.

7.3. Українські землі у складі Польщі (3 год)

Теоретична частина. Статус українських земель у складі II Речі Посполитої.

Міжнародне визнання суверенітету Польщі над західноукраїнськими землями. Українське питання в Польщі. Політика уряду народових демократів щодо поневолених територій. Режим санації.

Економічний розвиток «східних кресів». Кооперативний рух.

Опір полонізації. Участь українських партій у політичному житті Польщі. Таємний університет.

Створення та діяльність Організації українських націоналістів.

Практична частина. Робота з джерелами: оцінювання висловлювань польських політичних діячів щодо українського питання. Характеристика програм провідних українських партій Польщі. Написання тез до виступів, виступи, обговорення.

7.4. Українські землі у складі Румунії (3 год)

Теоретична частина. Окупація Румунією Буковини та Бессарабії. Хотинське повстання.

Міжнародне визнання нових кордонів Румунії. Національна й економічна політика румунського уряду.

Український національний рух у Румунії. Опір румунізації та соціальному визиску. Татарбунарське повстання.

Практична частина. Робота з документами: аналізування становища українців Румунії за спогадами українських національних діячів і діячів лівого руху.

7.5. Закарпаття у складі Чехословаччини. Карпатська Україна (3 год)

Теоретична частина. Закарпаття після розпаду імперії Габсбургів — спроби самовизначення.

Закарпаття у складі Угорської радянської республіки.

Тріанонський мирний договір і приєднання Закарпаття до Чехословаччини. Політичний розвиток краю в 1920–1930 рр. Економічна й національна політика чехословацького уряду.

Діяльність українських громадських і політичних організацій Закарпаття. Мюнхенська угода та проголошення автономії Підкарпатської Русі. Проголошення незалежності Карпатської України.

Угорська окупація.

Практична частина. Документальний фільм «Срібна земля»: перегляд, обговорення, написання відгуку.

7.6. Культура і духовний розвиток України міжвоєнного періоду (6 год)

Теоретична частина. Ідеологічне середовище й культурні процеси. Тенденції культурно-мистецького розвитку. «Розстріляне відродження».

Творчі й наукові спілки.

Освіта і наука. Література й видавнича справа. Образотворче мистецтво. Фото-, кіномистецтво. Архітектура. Музика. Театр.

Культурні процеси на українських землях у Польщі, Румунії, Чехословаччині.

Культурне й освітньо-наукове життя української діаспори. Становище церкви в радянській Україні. Українська автокефальна православна церква. Антирелігійна діяльність радянських органів влади. Репресії проти духовенства й нищення культових пам'яток УРСР.

Практична частина. Перегляд українських стрічок 1920–1930-х рр. на вибір учнів («Іван», «Земля», «Арсенал», «Звенигора», «Аероград», «Щорс», «П.К.П.», «Тарас Шевченко», «Кармелюк», «П'ять наречених», «Людина з кіноапаратом», «Одинадцять», «Симфонія Донбасу», «Беня Крик», «Богдан Хмельницький»), їх обговорення з акцентом на художнє / історичне значення.

Розділ 8. Україна в період Другої світової війни (18 год)

8.1. Україна на початковому етапі війни (3 год)

Теоретична частина. «Українське питання» у міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Пакт Молотова – Ріббентропа. Радянська окупація Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії.

Советизація західних областей України в 1939–1940 рр.

Український національний рух.

Практична частина. Робота з картою: окреслення розмежування СРСР і Німеччини після розділу сфер впливу в Східній Європі й окупації Польщі. Обговорення результатів советизації західних областей України.

8.2. Початок німецько-радянської війни. Окупаційний режим (6 год)

Теоретична частина. Наступ військ країн Осі в УРСР. Оборона Києва, Одеси, Севастополя.

Встановлення окупаційного режиму. Запровадження нового адміністративно-територіального устрою нацистами. План «Ост» і його реалізація.

Розвиток економіки України під нацистською владою. Остарбайтери.

Життя громадян на окупованих землях.

Прояви співпраці з окупаційною владою. Створення та бойовий шлях дивізії СС «Галичина».

Голокост і геноцид населення України.

Практична частина. Робота з літературою: здійснення порівняльного аналізу спогадів командирів УПА і советських партизанських командирів; визначення економічних заходів окупаційного режиму за матеріалами преси; обговорення результатів.

Характеристика військових операцій Червоної армії й вермахту на території України за спогадами німецьких і советських воєначальників.

8.3. Опір нацистським загарбникам. Український визвольний рух (6 год)

Теоретична частина. Політичні акти: Акт проголошення Української Держави й Акт консолідації українських політичних сил.

Бойові операції військових формувань бульбівців, бандерівців і мельниківців проти нацистських окупантів. Завершення формування Української повстанської армії.

Керований советською владою партизанський і підпільний рух. Партизанські угруповання Ковпака, Федорова, Сабурова.

Злочини советських органів після вигнання нацистських окупантів.

Видатні особистості ОУН та УПА, їх роль у відстоюванні свободи. Переслідування українських націоналістів нацистами, советськими партизанами. Тактика ОУН(м) й ОУН(б) в умовах переходу на підпільну діяльність.

Українсько-польське протистояння.

Створення Української Головної Визвольної Ради.

Практична частина. Перегляд, обговорення документальних фільмів «Битва за Радянську Україну», «Хроніки УПА».

Робота з літературою про злочини советських органів проти українців під час Другої світової війни, масові жертви «чорносвітників», обговорення результатів.

Написання есе про видатних особистостей УПА, обговорення.

Створення презентації «Плекав нас біль по втраті України...».

8.4. Вигнання нацистських окупантів з України (3 год)

Теоретична частина. Переломний етап Другої світової війни. Битва за Дніпро. Корсунь-Шевченківська операція. Вигнання нацистських окупантів із Правобережної України. Кримська, Львівсько-Сандомирська і Яссько-Кишинівська наступальні операції.

Вигнання із Закарпаття нацистів і їх союзників.

Депортація мирного населення.

Зміни повоєнних кордонів СРСР і УРСР на Ялтинській і Потсдамській конференціях. Повоєнне врегулювання кордонів УРСР із Чехословаччиною, Польщею та Румунією. Польсько-український обмін населенням.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: розрізнення за світлинами советських воєначальників, командирів УПА, представників нацистської адміністрації в Україні, генералів і маршалів групи армій «Південь», видів стрілецького озброєння, артилерії та бронетехніки СРСР, Німеччини, Угорщини, Румунії та США (за постачанням ленд-лізу). Порівняння ленд-лізу у Другій світовій війні з допомогою України, що надавалась країнами Заходу під час російсько-української війни.

Віртуальна екскурсія Національним музеєм історії України у Другій світовій війні або відвідування краєзнавчого музею для ознайомлення з матеріалами про Другу світову війну, обговорення результатів.

Розділ 9. Україна в повоєнний період (21 год)

9.1. Україна в 1945–1953 рр. (3 год)

Теоретична частина. Демографічні та матеріальні втрати України. Відновлення народного господарства: економічні пріоритети, промисловий, сільськогосподарський розвиток, відбудова промислових і цивільних об'єктів, реставрація та зростання транспортної інфраструктури.

Повсякденне життя советських громадян у перші повоєнні роки. Голод 1946–1947 рр. Переслідування національної інтелігенції.

Советизація західних областей УРСР. Ліквідація Української греко-католицької церкви.

Національно-визвольний рух на території України. Діяльність ОУН та УПА в Закерзонні. Операція «Вісла».

Практична частина. Робота з картою: визначення змін кордонів, адміністративно-територіального устрою УРСР у 1940–1950-ті рр., основних будов IV–X п'ятирічок у республіці; окреслення меж Закерзоння, де відбувалася операція «Вісла» у 1947 році.

Робота з матеріалами про життя в повоєнні роки, повідомлення про результати, обговорення.

9.2. Україна в період десталінізації (3 год)

Теоретична частина. Етапи лібералізації суспільного життя.

Адміністративно-територіальні зміни в межах УРСР. Передання Кримської області до складу УРСР.

Економічні реформи советського керівництва, їх наслідки.

Советське суспільство хрущовських часів: суперечності тоталітарної системи.

Український національно-визвольний рух.

Шістдесятництво й дисидентський рух в Україні.

Практична частина. Робота з ілюстраціями: обрання і здійснення контент-аналізу советських плакатів періоду деєталінізації. Написання тез доповіді про шієдєєтніцтво й дисидєнтський рух в Україні, їх аналіз і редагування.

9.3. Україна в період системної кризи СРСР (6 год)

Теоретична частина. Зміни в керівництві УРСР.

«Золота п'ятирічка» і початок спаду темпів економічного зростання.

Продовольча криза. Дефіцит товарів широкого вжитку. Наростання кризових явищ у советському суспільстві.

Конституція УРСР 1978 р.

Переслідування інакодумців. Еміграція з України. Дисидєнтський рух. Українська Гельєінська група.

Екологічна ситуація в УРСР.

Практична частина. Добирання повідомлень із советської преси, що характеризують повсякденне життя України в період «застою».

Характеристика особливостей повсякденного життя в УРСР за світлинами часопису «Life».

9.4. Відновлення державної незалежності України (3 год)

Теоретична частина. Політика «перебудови – прискорення – гласності» та її наслідки в УРСР. Госпрозрахунок, кооперація та виокремлення елементів ринкової економіки. Поява приватного сектора економіки. Лібералізація цін. «Новий курс» М. Горбачова.

Катастрофа на Чорнобильській АЕС і її наслідки.

Гласність і поступове впровадження свободи слова. Скасування цензури в пресі.

Створення Народного руху України за перебудову. Багатопартійність.

Перші альтернативні вибори. Декларація про державний суверенітет України. «Револуція на граніті». Референдум 17 березня 1991 р. і Новоогарьовський процес.

Відновлення Кримської АРСР. Кримськотатарське питання.

Практична частина. Встановлення відповідності між текстами документів і світлинами із зображенням їх авторів. Робота з періодичними виданнями в бібліотеці, критичний контент-аналіз статей.

9.5. Культура, наука, релігійне життя в Україні в 1945–1991 рр. (6 год)

Теоретична частина. Зміна ідейних контекстів культурних процесів.

Культура як простір ідейної конфронтації.

Освіта й наука.

Науково-технічна революція в Україні: ЕОМ, ідеї В. Глушкова щодо створення Загальнодержавної автоматизованої системи збирання й опрацювання інформації (ЗДАС).

Преса й видавнича справа. Самвидав. Література. Образотворче мистецтво. Кіномистецтво: соцреалізм і «поетичне кіно». Продукція «Київнаукфільму». Музичне мистецтво й естрада. Театральне мистецтво. Розвиток спорту. Культура українців за межами України.

Лібералізація відносин між державою і церквою в перші повоєнні роки. Нова хвиля атеїстичної пропаганди. Політика держави й питання свободи совісті: звуження сфери впливу православної церкви, підпільні структури УГКЦ, переслідування релігійних діячів і громад.

Практична частина. Перегляд, обговорення стрічки «Тіні забутих предків». Екскурсія до культової споруди, обмін враженнями.

Розділ 10. Розвиток незалежної України (30 год)

10.1. Проголошення незалежності України й процеси державотворення (3 год)

Теоретична частина. Путч 19–21 серпня 1991 р. Заборона КПРС. Акт проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Ліквідація СРСР.

Міжнародне визнання України як незалежної держави. Ухвалення законів про символіку України.

Створення нових і трансформація діючих владних структур. Конституційний процес. Трансформація системи самоврядування в регіонах.

Зміни в статусі Автономної Республіки Крим.

Практична частина. Перегляд, обговорення інтерв'ю Л. Кравчука, В. Чорновола, О. Мороза щодо оцінювання подій серпня 1991 р. Характеристика правильності / помилковості дій українських політичних сил та органів.

10.2. Економічний розвиток України в 1991–2022 рр. (3 год)

Теоретична частина. Вплив процесів глобалізації на розвиток національної економіки.

Структура економіки України на момент проголошення незалежності: суперечності початкового етапу ринкового розвитку.

Економіка України в дезінтеграційних та інтеграційних процесах на пострадянському просторі. Особливості економічного розвитку: «дикий капіталізм», форми первинного накопичення капіталу, приватизація державних підприємств, деіндустріалізація, ліквідація колгоспного ладу, посилення ролі великих підприємств агробізнесу, формування олігархічного капіталу, актуалізація сфери послуг у формуванні національного ВВП, нові сфери економіки.

Економічна криза 1990–1999 рр., економічний підйом 2000–2008 рр. Економічна криза 2008–2009 рр. і подальший розвиток національної економіки.

Вступ України в СОТ. Проблеми національної економіки на тлі процесів євроінтеграції.

Практична частина. Порівняння даних Держстату України щодо економічного розвитку за період 1990–2022 рр. з показниками економічного

розвитку країн Європи. Виявлення тенденційної інформації, обґрунтування її необ'єктивності. Пояснення причин відставання України.

10.3. Трансформації українського суспільства (3 год)

Теоретична частина. Ринковий ідеалізм і розчарування в капіталізмі.

Російська і радянська ідентичності в Україні.

Цивілізаційний вибір нації: між сходом і заходом, ослаблення ідеї національного шляху розвитку.

Наростання кризових явищ українського суспільства: демографічна криза, еміграція, заробітчанство, серйозні захворювання, алкоголізм, тютюнокуріння, наркоманія, ускладнення соціоекологічної ситуації, «лихі дев'яності» і злочинність ХХІ ст.

Соціальна поляризація населення, прояви класового антагонізму. Робітничий рух в Україні.

Особливості формування громадянського суспільства, його роль у розв'язанні політичних криз, екологічних і регіональних проблем України.

Практична частина. Перегляд, обговорення документальних фільмів «Імміграніада», «Жінка-банкомат».

10.4. Політичний розвиток України в 1991–2013 рр. (3 год)

Теоретична частина. Президентство Л. Кравчука: криза взаємовідносин гілок влади, падіння її авторитету.

Президентство Л. Кучми: зміцнення виконавчої вертикалі влади й порушення демократичної моделі суспільства, акція «Україна без Кучми», формування системної опозиції владі, Помаранчева революція.

Президентство В. Ющенка: зміни в Конституції, політична нестабільність, Антикризова коаліція і другий уряд Януковича, руйнація помаранчевої коаліції й зміцнення становища Партії регіонів, віддалення євроатлантичних перспектив.

Президентство В. Януковича: курс «повної модернізації суспільного життя в Україні», переслідування політичних опонентів, повернення до президентсько-парламентської форми правління, відновлення виконавчої вертикалі влади, загострення проблеми корупції.

Закон «Про засади державної мовної політики» («закон Колесніченка – Ківалова»): застосування та критика.

Політична історія Автономної Республіки Крим.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Критичний огляд сучасних видань про суспільно-політичні процеси в Україні в кінці XX — на початку XXI ст., обговорення результатів роботи для вироблення критичного, недогматичного погляду на роль і місце української держави у світі.

Робота над індивідуальними завданнями (виступ-повідомлення, мультимедійна презентація, тези до виступу, анотація статті) для визначення найсуттєвіших політичних здобутків українського народу, його місця та ролі в контексті світової цивілізації.

10.5. Політичний розвиток України у 2013–2022 рр. (3 год)

Теоретична частина. Зрив угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Євромайдан. Революція Гідності: перемога демократичних сил.

Президентство П. Порошенка: люстрація, діяльність «уряду камікадзе», розпуск Верховної Ради VII скликання й позачергові вибори парламенту України, загострення економічної кризи та спроби виходу з неї, зміцнення силових структур держави, здійснення заходів, спрямованих на зближення з країнами Заходу та обмеження російського впливу на внутрішню політику України, суперечності боротьби з корупцією, декомунізація, демонополізація, судова реформа.

Політичні партії та громадські рухи.

Соціально-економічне й суспільно-політичне життя на тимчасово окупованих територіях України.

Президентство Зеленського: поворот від Мінських домовленостей до Будапештського меморандуму. Діяльність уряду Зеленського під час російсько-української війни.

Міжнародна підтримка України в умовах широкомасштабної агресії Росії проти України. Міжнародні санкції проти РФ.

Національні меншини України: процеси інтеграції в загальноукраїнський простір і відцентровані тенденції. Заходи з підтримки української мови, конституційне забезпечення прав мов національних меншин.

Практична частина. Робота з періодичними інтернет-виданнями, що містять відомості про перебіг подій політичного процесу, соціально-економічні зміни та їх обговорення. Аналіз, порівняння, оцінювання різних інформаційних джерел для виявлення тенденційної інформації, пояснювання її необ'єктивності.

Робота в бібліотеці: огляд періодичних видань, критичний аналіз статей про суспільно-політичні події.

10.6. Україна на міжнародній арені (3 год)

Теоретична частина. Розширення представництва України в ООН. Участь України в миротворчих операціях. Участь України у врегулюванні Придністровсько-Молдовського конфлікту.

Дипломатичні місії України. Україна і Європейський Союз: етапи євроінтеграції, Угода про асоціацію з Європейським Союзом, безвізовий режим.

Україна — НАТО: приєднання України до Ради північноатлантичного співробітництва (Ради євроатлантичного партнерства) і програми «Партнерство заради миру», підписання Хартії про особливе партнерство, заснування Комісії Україна — НАТО, відкриття місії України при НАТО, декларація про майбутнє членство, тимчасове припинення інтеграції України в НАТО, відновлення співробітництва, допомога країн НАТО Україні.

Відмова України від позаблокового статусу. Українсько-російські відносини: труднощі взаєморозуміння в 1990-ті рр., Будапештський меморандум (1994), підписання угоди про базування Чорноморського флоту РФ у Севастополі (1997), «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією» (1997), конфлікт довкола острова Тузла (2003), газові конфлікти, Харківські угоди, російське втручання у внутрішні справи України у 2013–2014 рр., окупація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, особливості ведення російсько-української гібридної війни.

Участь України в міжнародних організаціях.

Україна й Організація з безпеки і співробітництва в Європі: Місія ОБСЄ в Україні, Меморандум про взаєморозуміння між ОБСЄ та Урядом України щодо створення нової форми співробітництва (1999). Головування України в ОБСЄ (2013), діяльність ОБСЄ на сході України (від 2014 р.).

Україна як взірць боротьби за свободу і незалежність. Роль України у творенні геополітичної структури сучасного світу.

Практична частина. Пошук інформації в інтернеті, порівняння й аналіз, критичне оцінювання джерел інформації для визначення загальних тенденцій ролі України на міжнародній арені в різні періоди її розвитку як держави, представлення результатів роботи (повідомлення, есе, мультимедійні презентації).

Ознайомлення з документами про співробітництво України і Північноатлантичного альянсу: виокремлення поступу в розвитку відносин України та військового блоку. Робота над повідомленнями про розвиток України в порівнянні із загальноєвропейськими тенденціями історичного руху.

Створення презентації про визначну роль України в сучасному геополітичному просторі.

10.7. Російсько-українська війна 2014–2023 рр. (6 год)

Теоретична частина. Перемога Євромайдану та реакція уряду РФ. Анексія Криму Російською Федерацією. Збройна агресія Росії на сході України.

Початок російсько-української війни, її етапи. Антитерористична операція. Операція об'єднаних сил.

Запобігання розгортанню сепаратизму в Харківській та Одеській областях.

Протистояння в Одесі 2 травня 2014 р.

Воєнні дії в травні 2014 р. — у лютому 2015 р.: облога та визволення Слов'янська, оборона Донецького та Луганського аеропортів, бої на Савур-могилі, за Іловайськ і Дебальцеве. Позиційна війна: бої за Широкине, Мар'їнку, Авдіївку та на Світлодарській дузі.

Зустрічі в Нормандському форматі. Мінські угоди 2014 і 2015 рр. Закон України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». Заходи щодо режиму припинення вогню.

Імперські й тоталітарні наративи в суспільній свідомості громадян Росії.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. Російсько-українська війна 2022–2023 рр. Волонтерський рух: допомога Збройним силам України. Єднання українців у боротьбі за суверенітет і свободу України.

Посилення співробітництва України з НАТО. Міжнародна реакція на війну в Україні. Санкції проти Російської Федерації.

Практична частина. Робота з літературою та періодичними виданнями: критичне опрацювання, аналіз фактологічного матеріалу, обговорення результатів роботи.

Перегляд документальних фільмів про Майдан, АТО, ООС. Відвідування краєзнавчого музею: ознайомлення з експозиціями, пов'язаними з Революцією Гідності, АТО, ООС і волонтерським рухом.

Перегляд відеоматеріалів про боротьбу воїнів ЗСУ, події на фронті, їх обговорення для визначення власного місця, формування патріотичних почуттів.

Участь у волонтерській діяльності, спрямованій на допомогу воїнам і їх сім'ям.

10.8. Культурні процеси, освіта, наука, релігійне життя в Україні в 1991–2023 рр. (6 год)

Теоретична частина. Вплив на розвиток культури політичних, соціальних та економічних процесів.

Мультикультуралізм і процеси вестернізації культури. Актуалізація національного компонента культури.

Програма «Освіта — XXI століття» та суперечності реформування вітчизняної системи освіти. Приєднання України до Болонського процесу. Проблема якості вищої освіти. Розвиток науки в Україні: зменшення кількості наукових установ і фінансування науки, «відтік мізків», проблеми збереження потенціалу наукових шкіл, інтеграція української науки у світову мережу знань, винаходи й досягнення. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015). Створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Діяльність Державного космічного агентства України та Національного антарктичного наукового центру. Станція «Академік Вернадський».

Література й видавнича справа. Журналістика. Кіномистецтво. Анімація. Образотворча діяльність. Музичне мистецтво й естрада. Перемоги України на Євробаченні у 2004, 2016 та 2022 рр. Фестивальна діяльність. Спортивні досягнення України.

Видатні особистості в культурному житті країни, їх роль у розвитку держави.

Конфесійна ситуація в Україні. Церковний розкол і міжконфесійні відносини. Створення Православної церкви України, Томос про автокефалію

Православної церкви України. Процес визнання Православної церкви України іншими помісними православними церквами. Українська греко-католицька церква. Римо-католицька церква в Україні. Іслам. Юдаїзм. Протестантські / парахристиянські конфесії.

Українська православна церква (МП): підтримка російсько-української війни.

Практична частина. Пошук, аналіз інформаційних джерел про основні етапи культурного процесу в Україні, визначних діячів науки, освіти й культури, представників духовенства. Створення презентації на основі результатів пошуку інформації про здобутки культури українського народу, їх місце і роль у контексті світової цивілізації. Перегляд, обговорення трейлерів українських стрічок, створених за часів незалежності.

11. Науково-дослідницька робота (36 год)

11.1. Робота над дослідженням (27 год)

Теоретична частина. Загальні положення про Малу академію наук України.

Науково-дослідницька робота учнів — членів Малої академії наук України.

Дослідницька робота: тема, мета і завдання; об'єкт і предмет дослідження; актуальність і новизна. Структура дослідницької роботи. Хронологічні, територіальні межі дослідження.

Мова і стиль.

Цитування, посилання на використані джерела і літературу. Бібліографічний опис наукової літератури.

Додатки, їх оформлення.

Практична частина. Обрання теми дослідження, визначення мети й завдань дослідження. Визначення об'єкта й предмета дослідження, хронологічних і територіальних меж. Обґрунтування актуальності, новизни

наукового дослідження. Складання докладного плану роботи. Вивчення літератури. Добирання фактичного матеріалу. Робота над змістом дослідницької роботи. Редагування тексту. Оформлення додатків.

11.2. Презентація результатів дослідження (9 год)

Теоретична частина. Постерний захист. Виступ на науковій конференції
Дискусії наукового спрямування, їх мета і завдання. Культура мовлення.

Практична частина. Опрацювання й критичний аналіз результатів дослідження. Розроблення постера. Розроблення пам'ятки доповідача. Написання виступу, його аналіз і коригування.

Інтерактивна вправа («крісло автора») «Захист дослідницької роботи».

Підсумок (3 год)

Практична частина. Презентація, обговорення результатів науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

хронологічна: здатність мислити історико-хронологічно, орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами й процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляти зміни й тривалість у житті суспільства;

просторова: здатність орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього природного середовища;

інформаційна: володіння розвинутим критичним мисленням, сформованість навичок працювати з різними джерелами інформації та формулювати історично обґрунтовані запитання;

логічна: здатність виявляти взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; здатність розуміти множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляти їх інтерпретації;

аксіологічна: усвідомлення власної гідності, спроможність реалізовувати свої права і свободи, поважати права та гідність інших осіб, виявляти толерантність, протидіяти проявам дискримінації;

пізнавальна: сформованість комплексу знань про основні історичні події, явища, процеси, стійкий інтерес до історії як сфери знань; усвідомлення важливості науково-дослідницької діяльності в галузі історії; здатність до виявлення тенденційної інформації, пояснення її необ'єктивності; володіння знаннями про теоретичні і практичні засади проведення наукових досліджень;

практична: самостійне аналізування економічних, політичних і культурних явищ і процесів, визначення їх значущості для розвитку суспільства; здатність узагальнювати, аналізувати й синтезувати інформацію, описувати явища культурного та духовного життя, порівнювати ідеї та цінності минулого із державотворчими ідеями й культурними цінностями сьогодення, реконструювати історичні події в усній і письмовій формах (опис, характеристика) з аргументованим висловленням власного погляду; розширення досвіду здійснювати науково-дослідницьку діяльність в галузі історії.

творча: набуття досвіду використання прийомів, способів творчої діяльності для досягнення визначеної мети в процесі освітньої, науково-дослідницької діяльності; використання творчого підходу у вирішенні завдань науково-дослідницької роботи, презентуванні її результатів; умотивованість до творчої активності під час освітньої й дослідницької діяльності;

соціальна: формування особистості зі стійкою громадянською позицією, світоглядом, що ґрунтується на науковому баченні світу; дотримання етики наукової діяльності, а також соціально відповідальної поведінки, гуманістичних і демократичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белов О., Шаповалов Г. Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт. Київ ; Запоріжжя : Дике поле, 2008. 261 с.
2. Биковська О. Позашкільна освіта: міжнародний досвід і кращі практики громадянського виховання дітей і молоді : монографія. Суми : Університетська книга, 2017. 176 с.
3. Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів : колективна монографія / В. В. Вербицький та ін. ; за ред. О. В. Литовченко. Київ : О. Т. Ростунов, 2011. 200 с.
4. Головка О. Б. Князь Роман Мстиславич та його доба: нариси з історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII століття. Київ : Стило, 2001. 248 с.
5. Довідник з історії України. А–Я / Інститут історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка ; упоряд. та наук. ред. І. З. Підкова. 2-ге вид., доопрац. і доп. Київ : Генеза, 2001. 1136 с.
6. Дух Л. І. Історія України. Хронологічні таблиці: історичні факти, історичні постаті, документи, розвиток культури : навч. довід. Харків : Навчальна література, 2017. 126 с.
7. Історія українського козацтва: нариси у двох томах / редкол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін. Т. 2. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. 723 с.
8. Княжа доба: історія і культура / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича / редкол.: Я. Д. Ісаєвич (відп. ред.) та ін. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2007. Вип. 1. 335 с.
9. Коляда І. А., Реєнт О. П. Усі гетьмани України. Харків : Фоліо, 2010. 415 с.
10. Позашкільна освіта : теоретичні і практичні аспекти розвитку : у 3 кн. : монографія / Л. М. Бондар, Т. М. Крекотіна, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко ; за заг. ред. канд. пед. наук Л. В. Тихенко. Суми :

Університетська книга, 2013. Кн. 1. 270 с.

11. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / упоряд. К. Галушко. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 350 с.

12. П'ять найбільших злочинів радянської влади проти мирного населення України в роки Другої світової війни. URL: <https://ck.ridna.ua/2015/05/05/pyat-najbilshyh-zlochyniv-radyanskoji-vlady-proty-myrnoho-naselennya-ukrajiny-v-roky-druhoji-svitovoji/> (дата звернення: 26.01.2023).

13. Сливка Ю. Ю. Політична історія України XIX – поч. XXI ст. Львів : Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2015. 641 с.

14. Чорна Піхота. Скільки «чорносвітників» знищив Сталін? URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/54e1e6cc91320/> (дата звернення: 26.01.2023).

15. Українські ярмарки та виставки (історія та сьогодення) : бібліографічний покажчик / М-во культури і туризму України, Харківська держ. наук. б-ка імені В. Г. Короленка. Харків : Фоліо, 2008. 157 с.

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА

1. Гінда В. Нацистська окупація України. Київ : Арій, 2022. 368 с.
2. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 440 с.
3. Довідник з історії України. А–Я / Інститут історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка ; упоряд. та наук. ред. І. З. Підкова. 2-ге вид., доопрац. і доп. Київ : Генеза, 2001. 1136 с.
4. Залізняк Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора, 2012. 542 с.
5. «Зродились ми великої години...» ОУН і УПА / уклад. В. Кіпіані. Київ : Vivat, 2016. 300 с.
6. Ільющин І. ОУН – УПА і українське питання в роки Другої світової

війни (в світлі польських документів) / відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ : Інститут історії України, 2000. 198 с.

7. Історія України : хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин. Київ : Наукова думка, 2013. 1056 с.

8. Історія українського козацтва: нариси у двох томах / редкол.: Валерій Смолій (відп. ред.) та ін. Т. 2. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. 723 с.

9. Калакура Я. Українська історіографія. Київ : Генеза, 2004. 496 с.

10. Кіпіані В. Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР. Київ : Vivat, 2019. 688 с.

11. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом. Український шлях до Чорного моря / О. Бачинська та ін. Харків, 2016. 352 с.

12. Людяність і нелюдяний час / упоряд. В. Тиліщак та В. Яременко. Київ : Смолоскип, 2018. 288 с.

13. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) : монографія. Львів : Часопис, 2012. 592 с.

14. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками : у 2 кн. / відп. ред. В. Смолій ; упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. Київ : Інститут історії України, 2022. Кн. 1. 802 с.

15. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками : у 2 кн. / відп. ред. В. Смолій ; упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. Київ : Інститут історії України, 2022. Кн. 2. С. 803–1526.

16. Реєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття) : у 2 кн. Кн. 1. Київ : Інститут історії України, 2021. 846 с.

17. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX століття) / гол. ред. Р. Стасюк. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

18. Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 років / гол. ред. Р. Стасюк. Київ : Вид-во «Арій», 2016. 280 с.

19. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького / В. М. Горобець та ін. Харків, 2016. 352 с.
20. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Документи і матеріали : у 2 ч. / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; упоряд.: І. Азарх та ін. Ч. 1. Київ : Наукова думка, 2020. 815 с.
21. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Документи і матеріали : у 2 ч. / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; упоряд.: І. Азарх та ін. Київ : Наукова думка, 2021. Ч. 2. 1156 с.
22. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Р. Грицьків та ін. ; відп. ред., упоряд. В. В'ятрович. Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2007. 352 с.
23. Уривалкін О. М. Історія України (середина ХІІІ – середина ХVІІ століття). Київ : Вид-во «Кондор», 2005. 284 с.
24. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ : Вид-во «Часопис „Критика”», 2006. 584 с.